

Mindent összevetve: a képlet egyes tényezőinek számértéke további vizsgálatot igényel. A képletet elsősorban erdőnevelési kérdések objektív elbírálásához kívánja felhasználni a szerző. Használhatóságát növelné, ha a tényezők számértékét úgy sikerül megállapítani, hogy az arányok az ökonómiai valósághoz közel álljanak.

Reméljük, hogy a kialakult építő vita a jó kezdeményezést tovább fejleszti, ami aztán hozzásegít a fatermesztés eredményeinek, a minőségi munkának a jobb elbírálásához.

Dr. Márkus László

634.0.902

ELSŐ MODERN ERDŐTÖRVÉNYÜNK TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEI II. RÉSZ

KIRÁLY PÁL:

A neo-abszolutizmus éveinek erdőtörvényünk szempontjából nagyon fontosnak bizonyult eseménye volt az első magyarországi erdészeti egyesület: az *Ungarischer Forstverein* 1851. június 30-án, Esztergomban történt megalakulása.

Magyarországi volt az egyesület, de nem magyar, azt német neve és hivatalos nyelve mellett elárulja az is, hogy elnöke Gustav Königsegg-Aulendorf osztrák gróf volt, a létrehozását kezdeményező első ügyvezetője pedig Franz Szmecaczek (primási erdőmester). Jellemző volt az is, hogy 1852-ben tartományi egyesület módjára csatlakozott az Osztrák Birodalmi Erdészeti Egyesülethez. Az egyesületnek a magyar erdészeti viszonyokra gyakorolt hatásáról utólag elmarasztalólag nyilatkoztak a kortársak is, és végül ez az elégedetlenség vezetett 15 évvel később az egyesület megszűnéséhez. Mégis *nagyon jelentős volt az egyesület létezése és működése, mert meghonosította a szakmában az egyesületi életet, annak szervezeti formáit, működési stílusát és létrehozta* (habár német nyelven) *saját szakajtóját is Pozsonyban 1854-ben, „Mitteilungen des ungarischen Forstvereines”* címmel. Az egyesület fennállásának utolsó éveiben, megmagyarosodása érdekében igyekezett magát megmagyarosítani, magyar elnököt választott, nevét is „Magyar Erdészeti Egylet”-re változtatta közlönyének nyelvével együtt, de ez már elkésett kísérlet volt. Mindenesetre *számos ügyszerető magyar erdészeti szakember ambíciójának kifejtéséhez, a mind nagyobb jelentőségre szert tevő műszaki értelmiség szervezett fellépéséhez keretet adott.* Szakajtójának hasábjain pedig egyéb szakkérdések mellett megindult az eszmecsere az erdészeti törvényekről, közöttük az új erdőtörvény megalkotásáról folytatott eszmecsere is.

Nehéz lenne ma már határozott dátumhoz kötni, hogy mikor vetődött fel első ízben határozott, konkrét formában az új erdőtörvény megalkotásának javaslata. Amint mondani szokás, az eszme „már a levegőben lógott”, jóformán minden jelentősebb szakmai összejevetel során szóba került. Döntő fontosságú lépésnek talán azt az *előterjesztést* tekinthetjük, amelyet *Lónyai Gábor* intézett

1862. december 23-i keltzéssel az OMGE igazgató választmányához, a magyarországi erdők fenntartása, a községi erdők feletti felügyelet, s a faültetések érdekében. A választmány az iratot megküldte a Magyar Erdészeti Egylet választmányának azért, hogy közös eszmecsere és megállapodás alapján, valóban beható intézkedés születhessen az ügyben. A Magyar Erdészeti Egylet választmányára 1863 márciusában és áprilisában az előterjesztést megtárgyalta és 1863. május 3-án, pozitív tartalmú, *terjedelmes emlékirattal válaszolt az OMGE átiratára*, Lónyai előterjesztésével kapcsolatos véleményét megtoldva már saját javaslataival. (A Magyar Erdészeti Egylet Közlönye, I. füzet, 1863., 47—56. o. és 56—72. oldal — Posony, Sieber H. Örökösei Nyomdája.)

Konkrét javaslatok és viták

Ezzel megindult az a folyamat, amely egyrészt a Magyar Erdészeti Egyesületben, másrészt az OMGE erdészeti szakosztályában, 1867-től pedig az Országos Erdészeti Egyesületben folyt (az OMGE változatlan támogatásával) az erdőtörvény megalkotásáért. Ennek főbb állomásai az alábbiak.

Az OMGE közgazdasági szakosztálya és erdészeti szakosztálya, 1864. március 30-i, közös ülésén a Helytartó Tanács kívánságára megvitatta az erdők fenntartása és megóvása érdekében, valamint a vadászati és halászati jog szabályozása tárgyában adandó véleményeket. Ennek során megvitatták Lónyai Gábor már említett javaslatát és az M. E. E. emlékiratát is és a vita eredményeként törvény-előkészítő bizottságot alakítottak, Lónyai Gábor elnökletével (tagjai voltak: Divald Adolf, Hajós József, Szathmáry Károly, Wágner Károly és Beiwinkler Károly). Ekkor lépett színre Divald Adolf és ettől kezdve bontakozott ki valójában törvényalkotó gazdaságpolitikus nagysága. A kiküldött bizottság első ülésén, 1865. június 5-én, már-hatalmas értekezést olvasott fel a hozandó erdőtörvény alapelveiről „Közgazdasági eszmetöredékek az erdészet köréről” címmel. *Ízig-vérig korszerű, a modern tőkés gazdaság elveit tükröző javaslat volt ez, amely a liberál-kapitalizmus elveinek megfelelően, az erdőt is a vállalkozás színhelyének és a szabad adás-vétel tárgyának tekintette és ezért még egyes állami erdők eladását is kívánatosnak tartotta volna, az okszerű kezelés és használat biztosítékai mellett.* (Bár ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy „... hazai viszonyainkra való tekintettel az állami erdők legtetemesebb részének eladása — nekem legalább — közgazdasági szempontból még most nem látszik igazolhatónak”. — Idevágó munkájának 41—42. oldala.) Már ekkor megmutatkozott a törvény előkészítésében, majd végső megszövegezésében megnyilvánuló kettősség: a kapitalista és a szakmai szemlélet kettőssége, a közeli jövő magánérdekének és a távolabbi jövő közérdekének szembenállása, amely végül is egy kompromisszumos megszövegezéshez vezetett. Egyik legjellemzőbb megnyilvánulása volt ennek a szembenállásnak a törvénytervezet 1879. május 7-i vitáján gömöri Szontagh Pál felszólalása (amelyre dr. Vágó Ödön hívta fel a figyelmet, idevágó munkájában — IV/A. melléklet, 3—4. oldal), és amit helyénvalónak tartok már itt idézni:

„... A mi pedig az erdőpusztítást illeti, bátor vagyok kérdezni, vajjon erdőpusztító-e a ki az erdejét azért irtja, hogy abból búzaföldet csináljon, vagy általában azért vágja le, mert azt akkor jobban tudja értékesíteni? Szerintem ez nem erdőpusztítás, mert e fogalom bizonyos érték megsemmisítését, vagy csonkítását involválja, szerintem az ilyen okszerű gazdaság. Az erdő is, nemzetgazdasági tekintetben, nem arra való, hogy szépségében gyönyörködjünk, mint azt talán némely szenvedélyes vadász, vagy erdész képzele, hanem arra, hogy azt értékesítsük! (Felkiáltások: Úgy van! Úgy van).”

1866-ban Divald ismét (két alkalommal) kidolgozott javaslatot, amelyet azután az OMGE igazgató válaszmánya a magáévá tett és felszólította a Magyar Erdészeti Egyesületet, hogy azt együttesen terjesszék fel a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumhoz. Ez a feladat azonban már az új Országos Erdészeti Egyesületre hárult, mivel az M. E. E. 1866-ban a tagság elégedetlensége és megosztottsága folytán, beszüntette működését.

A gazdaság fellendülése a kiegyezés után

Első modern erdőtörvényünk előtörténetének vizsgálatától messzire térítene bennünket, ha részletezni akarnánk azt a bonyolult folyamatot, azokat a kül- és belpolitikai tényezőket, amelyek végül is az osztrák és a magyar uralkodó körök megegyezéséhez, az 1867. évi, XII. kiegyezési törvény beiktatásához, I. Habsburg-Lotharingiai József magyar királlyá koronázásához, az Osztrák—Magyar Monarchia megalakulásához vezettek. Tény, hogy a *politikai korlátoknak legalábbis nagymértékű fellazulása utat nyitott a kapitalista gazdasági-társadalmi berendezkedés rohamos fejlődésének hazánkban*. Ennek a fejlődésnek azonban a nyugat-európaihoz viszonyított megkésettisége és ennek ellenére is (vagy talán éppen ezért) viharos üteme mellett, volt még két sajátos vonása. Az egyik az, hogy a feudális arisztokrácia egyelőre töretlenül megőrizte politikai uralmát, vagyis a tőkés fejlődés agrárszemponctoktól jelentősen motíválva ment végbe (feudálkapitalizmus). A másik sajátosság pedig az volt, hogy az osztrák uralkodó abszolutisztikus jogköre meglehetősen széles körben fennmaradt és a kormány minden érdemi intézkedését előzetes uralkodói jóváhagyásától tette függővé; a kormány törvényjavaslatait csak akkor lehetett a parlament elé terjeszteni, ha azokat az uralkodó előzetesen jóváhagyta. *Az ország lényegében eltért a kapitalista fejlődésnek 1848-ban meghatározott irányától. Az önálló, modern magyar államiságnak többek között államjogi kiépítésére irányuló erőfeszítések egyúttal harcot jelentettek a nemzeti önállóságért, az önrendelkezés kereteinek tágításáért és kiteljesítéséért is. Ennek a nemzeti harcnak tehát egyik, nem lekicsinyelendő mozzanata volt az új erdőtörvény megalkotásáért folytatott mozgalom!*

Az erdőgazdálkodásnak a még érvényben levő feudális törvényeknél jóval hatásosabb közjogi szabályozását állami és közgazdasági érdekek egyaránt sürgették a kiegyezés után. *A gazdasági élet fellendülése, az infrastruktúra kiépítése a fafogyasztás ugrásszerű megnövekedésével járt*. Egyetlen jellemző adat erre az egyik legnagyobb fafogyasztó (talpfa!), a vasút fejlődéséből: míg 1866-ban 2160 km volt az ország vasútvonalainak a hossza, addig ez a következő hat év alatt megháromszorozódott és 1873-ban már meghaladta a 6000 km-t! A századfordulóig terjedő évtizedekben alakult ki a gyári nagyipar, az élelmiszeripar, ekkor épült ki modern világvárossá Budapest és rohamosan fejlődtek a nagyobb vidéki városok is. *A kapitalizmus legyőzte a természetet és ez a tény súlyos következményekkel járt az erdőkre is*. Pl. 1880-ban, az új erdőtörvény hatályba lépésének az évében 100 000 kat. hold felújítatlan vágás-terület volt az erdők kisebb hányadát kitevő állami erdőkben. Pusztította az erdőt a feudális szolgáltatások jövedelmétől elesett és magát kárpótolni akaró földbirtokos, valamint a feudális kötöttségtől felszabadult és erdőhöz juttatott, de hatékony szankciók által korlátok közé nem szorított úrbéres közbirtokosságok is. A birtokviszonyok rendezésének, a legelő- és erdőelkülönítéseknek az elhúzódása, az 1855-ben bevezetett telekkönyvezés és kataszteri felmérés vonatottsága akadályozta az erdővel való kereskedelmi ügyleteket, az adás-vételt, a gazdasági lehetőségek kialakulását. Emellett javában dívott a külterjes erdő-

gazdálkodás: az állományoknak lábon történő eladása, csupán a legértékesebb választékok kitermelése, a fapazarlás. Mivel ilyen körülmények között a tőke hosszabb távon nem látta erdeinek biztosítását, nem is volt hajlandó komolyabb fejlesztési beruházásokat eszközölni az erdőgazdaság területén, ami azután stabilizálta, konzerválta a technológiai elmaradást a fejlődő nemzetgazdaság egészségéhez képest. Ez joggal váltott ki elégedetlenséget és aggodalmat az erdészeti szakemberek körében. *Nemzetgazdasági közérdek, tőkés magánérdek és szakmai érdek egyaránt sürgette az erdők megóvását és az erdőgazdaság fejlesztését biztosító központi intézkedést, amit elsősorban egy korszerű erdőtörvény megalkotásában láttak a kor emberei.*

Az OEE színre lépése

Megújult és döntő lendületet ennek a mozgalomnak az Országos Erdészeti Egyesületnek a kiegyezés küszöbén, 1866 decemberében történt megalakulása adott. A korábbi előzmények tárgyalása során már láttuk, hogy *mint a nemzet történetében, úgy a szakma történetében is, a reformtörekvések kezdetben az irodalom síkján jelentkeztek. Az OEE is látszólag irodalompártoló társaságként alakult, de ezt követően igen gyakran felszínre került a szerveződés valószínű politikai tartalma.* Szinte azt is állíthatnánk, hogy az egyesület elsősorban az erdőtörvény létrehozására alakult, annyira központivá, uralkodóvá vált fennállásának első évtizedében ez a téma. Mindjárt a megalakulást követő első közgyűlésen, 1867-ben Losoncon, a tárgyalások középpontjába kerültek a törvényalakítási és államigazgatási kérdések, nevezetesen az erdőtörvény-javaslat megvitatása, az erdőadók ügye, vadászati törvényjavaslat előkészítése és az ország összes erdészeti ügyeinek egységes műszaki (akkori kifejezéssel: műtani) vezetése.

Érdemes idézni a földművelésügyi miniszter által 1900-ban kiadott „Az Országos Erdészeti Egyesület története. — Statisztikai adatok a szellemi és anyagi fejlődésről” című brosúrából ennek a korszaknak a méltatását:

„... az egyesület munkásságát az 1867. évi közgyűlésen az ország közgazdasági viszonyainak megfelelő új erdőtörvény alkotásának sürgetésével kezdette meg és hogy másfelől az állami erdőfelügyeletnek és erdőügyek központi intézkedésének megfelelő szervezését követelte.

Az egyesület egyfelől indokolt feliratot intézett a kormányhoz az erdészeti ügyek egyöntetű intézése érdekében, másfelől pedig intézkedett, hogy az óhajtott erdőtörvény megalkotásának előmunkálatai mielőbb megtörténjenek. E végből az országos magyar gazdasági egyesülettel már 1868-ban kész törvényjavaslatot terjesztett be a kormányhoz, mely tizenegy évi hosszú előzetes tárgyalások és sürgetések után, a törvényhozás elé vitetvén, a törvénynek alapját képezte.

... Senki sem vonhatja kétségbe, hogy e fontos törvény, mely az erdőgazdaság terén azóta elért eredmények kútforrását képezi, jórészt az egyesület buzgólkodása következtében jött létre. 1868 óta ugyanis nem múlt egyetlen év sem, hogy az egyesület a törvényjavaslatnak a törvényhozás elé terjesztését ne sürgette volna és nem folyt le egyetlen tanácskozás sem ebben a kérdésben, melyen az egyesület az ő leghivatottabb képviselőivel részt nem vett volna. Amint tehát e kezdeményezés alapvető munkája tőle eredt, a törvényjavaslat további kidolgozása és az előkészítő munkálatoknak minden mozzanata az ő közreműködésével ment végbe, egészen e törvénynek 1879-ben történt megalkotásáig.

... Ezzel kapcsolatban hasonló szerepet vitt az egyesület abban az átalakulásban, mely azután az erdőtörvény végrehajtásának megfelelő szervezését lehe-

tővé tette: l. i. az erdészeti ügyek vezetésének az erre egyedül illetékes földművelésügyi ministerium ügykörében való egyesítésében. Ez az eszme szintén az egyesület kebeléből indult ki, már 1867-ben, s mikor 1879-ben az erdőtörvény létrejött, megint az egyesület volt az első, aki felszólalt annak érdekében, hogy a kincstári erdészet központi vezetése, a pénzügyminisztériumtól a földművelésügyihez helyeztessék át, a mi aztán az erdőtörvény végrehajtására vonatkozólag tett első intézkedésekkel kapcsolatban meg is történt.”

Évtizedes huzavona után: siker

Amint már korábban is említettük, az erdőtörvény előkészítéséből az Országos Magyar Gazdasági Egyesület már a Magyar Erdészeti Egylet idejében kivette a részét és ez a munkája 1866-ban ért csúcspontjára, amikor is az OMGE lapja, a „*Gazdasági Lapok*” hat alkalommal ismertette az erre a célra kiküldött bizottság által kidolgozott erdészeti törvényjavaslatot. Annak gondozását átvette az újonnan megalakult erdészeti érdekvédelmi szervezet, amely a létrejöttét maga is nem utolsósorban az OMGE pártfogásának köszönhette. (Az OEE az OMGE Üllői úti székházában, az ún. Köztelken tartotta alakuló ülését, 1866. december 9-én, és azon részt vett Lónyai Gábor és Korizmics László az OMGE két alelnöke is.)

Komoly lendületet adott a mozgalom ügyének, hogy egy kitűnő koponya és agilis egyéniség, hazafias és szakmai érzelmektől fűtött fiatalember, az OEE első titkára, Bedő Albert, bekapcsolódott a munkába. Jogot végzett erdész volt, és ez a körülmény azonnal érezte hatását az egyesület fellépésén, munkáján. Az OEE, mindjárt megalakulása után, 1868-ban, az OMGE-val közösen felterjesztette a már kidolgozott törvényjavaslatot a kormányhoz, ahol Gorowe István közigazdasági miniszter vezetésével egy bizottság vette azt munkába. A tervezet sorsa azonban lassan haladt előre. Hosszúra nyúlna azoknak a felterjesztéseknek és sürgetéseknek az ismertetése, amelyek ezt követően az OEE részéről a kormányzati szervek és intézmények irányában évente megismétlődtek.

A késlekedés, a huzavona egyik oka nyilván maga a törvénytervezet volt, amely több alapvető érdekellentétet igyekezett szintetizálni, eredménytelenül. A másik ok a hazai tőkés gazdaságot első ízben mélyen megrázó, 1873-ban kirobbant, nagy gazdasági válság lehetett, amely az élet számos területét sújtotta és egészen 1879-ig elhúzódott. A súlyos problémákkal telített politikai és gazdaságpolitikai légkör nem kedvezett az amúgy is problematikus törvényjavaslat tárgyalásának. A gazdasági alapon kifejlődött politikai válság juttatta kormányzó szerephez a Szabadelvű Pártot 1875-ben. Az első Tisza-kormány azután a válság szorításának lazulásával, a felélénkülés első jeleinek érzékelése nyomán 1878-ban elérkezettnek tartotta az időt, hogy a kormányjavaslatot a képviselőház elé terjessze megvitatásra. A javaslat sorsát akkor már a megvalósítás döntő stádiumában szakmai szempontból Bedő Albert, politikai szempontból Tisza Lajos, az OEE elnöke tartotta kézben évek óta. A Tisza testvérek, Tisza Kálmán és Tisza Lajos előtt az erdészet sorsa és az erdőtörvény ügye már korábban sem volt ismeretlen (erre még visszatérek), ez a körülmény bizonyára elősegítette a javaslat viszonylag gyors tető alá hozását.

Újabb bizottsági munkák és csiszolgotások után, 1879 májusában vette kezdetét a törvényjavaslat képviselőházi és főrendiházi tárgyalása. A képviselőházi csatában különösen Tisza Kálmán miniszterelnök, Kemény Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, valamint Tisza Lajos, az OEE elnöke vette ki részét a szellemi küzdelemből a javaslat védelmében. A par-

lamenti vita azután június 5-én véget ért. A korabeli törvénykezési szabályoknak megfelelően, a két ház által megállapított szöveget a király szentesítette 1879. június 11-én, azt kihirdették az országgyűlés mindkét házában június 14-én és a törvény 1879. évi XXXI. törvénycikk-ként életbe lépett, 1880. július 1-én!

Eddig tartott egy száz év előtti történet százéves története. Egy szép küzdelemé, amelynek szépségét az adja meg, hogy az igazságért, a jogért, a magyar föld egyik legszebb ékességéért és nagy értékéért, a jövő generáció érdekeiért, *miérettünk*, folytatták kiváló jogászok, politikusok és szakmánk legjobbjai évtizedeken keresztül, nemcsak ésszel, hanem töretlen, elszánt hittel, erős akarattal is. Méltó és illő dolog tehát, hogy röviden róluk is megemlékezzünk.

Politikusok szerepe az erdőtörvény megalkotásában

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület részéről ismételt említést érdemel annak két alelnöke, *Lónyai Gábor* és *Korizmicz László*. Lónyai kezdeményező javaslatételével, Korizmicz az OEE megalakulásának egyengetésével vette ki a részét a munkából.

Az *Ungarischer Forstverein*, utóbb Magyar Erdőszeti Egylet vezető személyiségei közül *Weszely József*, az államvasút társulat erdei és kincstári jószágainak főfelügyelője, a MEE elnökhelyettese, *dr. Barta Béla* tanár, *dr. Gervay Nándor* ügyvéd, *Thieriot Albert* erdőtanácsos választmányi tagok és *Rowland Vilmos* erdőmester, egyesületi titkár neve érdemel említést, mint akik a legcselekvőbbben viszonyultak az ügyhöz és felkarolták a MEE részéről elindult kezdeményezést.

A politikusok közül a két Tisza testvér játszott döntő szerepet az erdőtörvény megalkotásában.

A Tisza név nem hangzik kellemesen a mai fül számára. Ennek oka elsősorban gróf Tisza István, a későbbi háborús miniszterelnök akinek személyéhez fűzte a köztudat Magyarországnak az első világháborúba való belépését és abban a végső vereségig való kitartást, százezrek értelmetlen halálát és milliók szenvedését.

Az a két előd azonban, akinek politikai pályafutása alatt többek között az erdőtörvény is megszületett, némileg más elbírálás alá eshet. Természetesen nem vállalkozhatom arra, hogy az erdőtörvény történetének ürügyén a Tisza család történetének valamiféle mai, marxista szemléletű értékelését adjam. Tény azonban, hogy történetünk idején *Tisza Kálmánhoz és öccséhez, gróf Tisza Lajoshoz számos pozitív közéleti megnyilvánulás fűződik.*

A család nevét mintegy hírhedtté tevő *gróf Tisza Istvánról* (1861—1918) feljegyezték (a számos aposztrofáló és frázisokban nem szükölködő jelző mellett) azt is, hogy merev, hajthatatlan, kíméletlenül éles és harcias politikus volt, kevés emberismerettel és fantáziával megáldva. Puritán, dogmatikus, predesztinációs hittel telített kálvinista volt, érzelmeiben konzervatív és gögös, a közéletben zárkózott főúr. Halhatatlan költőnk sorai nyomán valószínűleg örökre rátapadt „a geszti bolond” jelző, ami egyben utalás is a család ősi fészkeére (1760 óta) a Bihar megyében, Nagyszalonta közelében fekvő Gesztre, ahol viszont Tisza István egyáltalán nem bolond módjára, hanem nagyon is jól számító praktikizmussal gyarapította birtokát.

Egészen más jelzöt ragasztottak a kortársak apjának, *Tisza Kálmánnak* (1830—1902) nevéhez. Ő volt „a generális”, a Szabadelvű Párt évtizedeken át nagy hatalmú vezére, aki a pártpolitikai küzdelmek és a politikai erők alakulásának eredőjeként, példátlanul hosszú ideig, 1875-től 1890-ig töltötte be a miniszter-

elnöki tisztséget. Alapvető szerepet játszott azonban ebben egyénisége, személyi képességei és tulajdonságai is. Kemény autokratizmusa hallatlan hajlékonysággal, diplomáciai érzékkel, józan praktícizmussal, egyezsége hajló mértékletességgel társult. Óriási és ravasz taktikai érzékére jellemző volt, hogy ősi kálvinista létére (a dunántúli református kerület főgondnoka is volt, mint ahogyan számos elődje viselt előkelő méltóságot a református egyházban), sikerült hosszú időn át bírnia annak a Habsburg-uralkodónak a bizalmát, akinek birodalmában a katolicizmus szinte államvallásnak számított. Ugyanakkor támogatta a liberális nagypolgárság, a hangoskodó dzsentiriréteg (amely tévesen őt is dzsentrinek vélte), valamint a 48-as eszmékhez közelálló kispolgári balközép is. Mindezek mellett egyensúlyban tudta tartani a hatalmas és jól szervezett, ebben az időben már egyre konzervatívabbá váló agráriusokat is, akik ellenzői voltak az ipari bázison kifejlődő polgárosodásnak, tehát lényegében szembe kerültek a haladással.

Mind e mellett *nem volt elvtelen németbarát, aulikus udvaronc* (ő maga gróf sem volt), *hanem rendkívül nagy olvasottságú, európai látóköri polgári politikus, akinek államirányítási eszményképe* (már amennyire ez a kortársak visszaemlékezéseiből kivehető) *az angol parlamentáris monarchia volt.*

Hosszú kormányzásának idejére esett a liberálkapitalista Magyarország önállósodásának, államjogi kiépítésének és a közigazgatás centralizálásának, az új tökéletes igényeknek megfelelő modernizálásának jelentős szakasza. Példa erre az új *Büntető Törvénykönyv* megalkotása (amelynek centenáriumát a múlt évben ünnepelte a magyar jogásztársadalom), az *ipartörvény*, a folyók szabályozásáról szóló törvény, a vízjogi törvény és nem utolsósorban emlékülésünk tárgya, az első modern erdőtörvény is. *Mindezek a jogszabályok az állam irányító szerepét rögzítették a társadalmi-gazdasági élet különféle területein.*

Dr. Horváth Pál, neves jogtörténészünk a közelmúltban megjelent, nagy-szabású összehasonlító jogtörténeti munkájában „késletetett burzsoá jogcsoportnak” nevezi azoknak a kelet-európai és balkán népeknek a jogát, amelyek az általános európai polgári fejlődéstől elmaradva, viszonylag későn, a XIX. század utolsó negyedében alakították ki burzsoá jogrendszerüket. Erre példa ez a magyar jogfejlődés is.

Az erdőtörvény megalkotását a kor történelmi erővonalai mellett a két Tisza testvér; Tisza Kálmán és Tisza Lajos személy szerint is motiválta.

Tisza Lajost (1833—1898), a miniszterelnök öccsét *különösen szoros szálak fűzték az erdészethez. Fiatal korában jogot tanult*, majd a szabadságharc leverése után a berlini egyetemet látogatta. Ezt követően nagyobb külföldi utazást tett a Közel-Keleten, majd bekapcsolódott a politikai életbe, bátyja oldalán. 1861-ben már képviselő, majd Bihar megye főispánja, a fővárosi közmunkatanács elnöke és közlekedési miniszter. *A gazdasági élettől tehát szoros kapcsolatba került jogászmber volt.* Az Országos Erdészeti Egyesületnek a szó szoros értelmében alapító tagja volt (egyike volt annak a 43 személynek Tisza Lászlóval együtt, akik 1866. december 9-én, Pesten, az OMGE Üllői úti székházában, az ún. Köztelken, az OEE-t megalapították). Tagja volt az első 12 tagú igazgatóválasztmánynak, 1868-tól 1875-ig az egyesület első alelnöke, 1875-től 1898. január 26-án bekövetkezett haláláig pedig elnöke volt. *Vagyis az OEE felszabadulás előtti történetének legprogresszívebb időszakában vitt mindig vezető szerepet az egyesület életében.* Ezért bizonyára nem véletlen, hogy bátyja miniszterelnökségének harmadik évében már tárgyalásra kerülhetett az olyan anyira áhított erdőtörvény tervezete.

Tisza Lajosra egyéb évforduló alkalmából is emlékezhetünk ebben az évben. 1879-ben volt a nagy szegedi árvíz, amely a várost gyakorlatilag teljesen rom-

ba döntötte, hiszen csak 334 épület maradt többé-kevésbé épen az 5585 elpusztult mellett. A király újjáépítési kormánybiztosként Tisza Lajost küldte Szegedre, akinek hallatlanul energikus irányításával Szeged öt év alatt felépült romjaiból és a városszerkezet ma is azokat a korszerű alapvonásokat mutatja, amelyeket a mérnökök Tisza Lajos irányításával meghatároztak. *A város főterén pedig ott áll ma is Tisza Lajos emlékműve, Fadrusz János monumentális alkotása*, hirdette Szeged népének háláját és megbecsülését. Tisztelettel őrzi az OEE is, ugyancsak Fadrusz által alkotott mellszobrát, valamint egy festett portróját az egyesületben. Egyébként Szeged újjáépítése terén szerzett érdemeiért kapta meg a grófi címet 1883-ban és ettől kezdve használhatta a „borosjenői” mellett a „szegedi” előnevet is.

Tisza Kálmán is csaknem az alakulás napjától, 1867 elejétől alapító tagja volt az egyesületnek. *Mind a két testvér szinte állandóan tagja, ha ugyan nem vezetője volt valamely olyan egyesületi bizottságnak, amely valamely jogszabály vagy felterjesztés előkészítésével foglalkozott.* (Az egyesület ezekben az években a halászati, a vadászati és a vízjogi törvény előkészítésével, illetve az azokon való közreműködéssel is foglalkozott.)

A klasszikus triumvirátus: Divald, Wagner, Bedő

Az erdőtörvény tervezetének közvetlen, részletes kidolgozásában játszott döntő szerepe miatt az erdészeti szakemberek közül három nevet kell kiemelniünk, annál is inkább, mert szakmánknak ezekre a kitűnőségeire kerek számú életrajzi évfordulóik alkalmából is emlékezhetünk. Ez a három név: Divald Adolf, Wagner Károly és Bedő Albert.

Divald Adolf (1828—1891) személyéről viszonylag keveset tudunk. Selmecen tanult az Erdészeti Akadémián. A szabadságharc idején tanulmányait megszakította és honvédtüzérként harcolt.

A fegyverletétel után befejezte tanulmányait és Selmecebányán kincstári erdőmester lett.

Lelkesen csatlakozott Wagner magyarosítási törekvéseihez. 1862-ben Wagnerrel közösen megalapította, szerkesztette és kiadta az „Erdészeti Lapok”-at Selmecen (és jórészt írta is). A lap 1873-ban ment át az OEE tulajdonába. Fáradhatatlan munkát végzett a magyar erdészeti szaknyelv megteremtése érdekében is, Wagnerrel együtt kidolgozta a Pesten, 1868-ban megjelent magyar—német és német—magyar erdészeti műszótárt. Emiatt áthelyezték a stájerországi Eisenerzbe, s ki is lépett az állami szolgálatból. Egyik lelglelkesebb harcosa volt az OEE megalapításának. A kiegyezés után az állami erdők irányítását végző pénzügyminisztérium erdészeti osztályának vezetője lett (helyettese, majd utóda Wagner Károly volt). 1872-ben állásáról lemondott és a szlavóniai kincstári erdőségek értékesítésére alakult részvénytársaság vezetését vette át. Annak felszámolása után az Eszterházy-uradalomnak igazgatója lett Kismartonban. *Tudományos munkássága alapján 1864-ben az MTA levelező tagjává választották.*

Az erdőtörvény létrehozásának nagy műve elsősorban az ő nevéhez fűződik, egy évtizedes munkát fektetett ebbe. Az állami szolgálatból való kiválása és egy igen tekintélyes, de periferiális magánbirtokra való visszavonulása azonban némiképpen és méltánytalanul hományba borította pályafutásának utolsó két évtizedét. Napjainkban, a családi levéltárak kutatása során előkerülő szakmai iratai is tanúsítják, hogy nemcsak nagy gazdaságpolitikus volt, hanem a legmodernebb elveket valló, kitűnő erdészeti szakember is, akinek szolgálatait a birtokuk fejlesztésére legtöbbet adó, nagy erdőbirtokosok vették igénybe. Alak-

ja mégis leginkább úgy vonult be szakmánk történetébe, mint rettenthetetlen forradalmár, aki az idegen elnyomás nehéz éveiben bátran szembeszállt a nagyhatalmú Ungarischer Forstvereinnel, aki merete kezdeményezni a német lap mellett a magyar erdészeti szaklap megindítását és aki elsőként küzdött két társával önálló, valóban magyar és a magyar erdészet érdekeit szolgáló Országos Erdészeti Egyesület létrehozásáért.

Sajnos, azt sem tudjuk pontosan, hogy hol nyugszanak földi maradványai (állítólag Pozsonyban).

Wagner Károly (1830—1879) a Máramaros megyei Sugatagon született, erdészcsaládból. 1850—1853 között végezte el tanulmányait a selmeci akadémián. Ezt követően hol a gyakorlatban dolgozott, hol az akadémián tanított segéd-tanárként, sőt a keszthelyi mezőgazdasági tanintézet tanára is volt.

A kiegyezés után megbízták a selmeci erdészeti akadémia magyar nyelvű és megreformált tantervének kidolgozásával és bevezetésével 1867/68-tól 1871-ig volt e célból az akadémia első erdészeti rendes tanára, vagyis *szakoktatásunk vezetője*. 1871-ben a pénzügyminisztérium erdészeti osztályára nevezték ki fő-erdőtanácsosként, 1872/73-tól, Divald távozása után pedig annak vezetője lett, 1879-ben bekövetkezett váratlan haláláig.

Wagner leginkább irodalmi működéséről közismert szakmánk történelmében. Halálának 100. évfordulója alkalmából azonban *elsősorban azt a hazafias, mondhatni forradalmi egyéniségét kell méltatni, amelynek vetülete volt a magyar erdészeti szakirodalom megteremtésére, a magyar erdészeti egyesület létrehozására, az akadémiai szakoktatás magyarrá tételére és a modern magyar erdőtörvény megalkotására irányuló törekvése.*

Igen sajnálatos, hogy férfikora delén, alkotóereje teljében ragadta el a halál. Elgondolni is nehéz, hogy hatalmas felkészültségének és tehetségének birtokában mit tudott volna még alkotni, többek között az erdőtörvény végrehajtása terén is.

Emlékének tiszteletére, halálának 100. évfordulója alkalmából a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium a közelmúltban felállította bronz mellszobrát a minisztérium Kossuth téri árkádjai alatt levő, a tárca történelmi személyiségeinek emlékére létesített szoborgalériában.

Végül meg kell emlékeznünk a legnagyobb magyar erdészről, szakmánk büszkeségéről: *dr. kálnoki Bedő Albertről* (1839—1918). Erdélyben született, jogot végzett, majd elvégezte Selmecebányán az erdészeti tanulmányokat is és tanár akart lenni. A véletlen sodorta Vukováron Divald Adolf mellé és bizonyára az ő hatása alá kerülve maradt az erdészpályán. Barátja példáját követve, lelkes harcosa volt az Országos Erdészeti Egyesület megalakításának, majd annak megtörténte után ő lett első titkára, 1880-ig, ettől kezdve első alelnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt haláláig, 1918-ig. Szerkesztette az egyesület évkönyveit, majd amikor az „Erdészeti Lapok” adás-vétel útján az egyesület tulajdonába került, a szaklapot egészen 1900-ig. *Országos főerdőmesterként, majd földművelésügyi államtitkárként döntő szerepe volt annak az erdőtörvénynek a valóra váltásában, amelynek létrehozását Divald Adolfnak állami szolgálatból történt kilépése után ő vette kézbe és vitte dülőre.* Oriási szakirodalmi munkásságot fejtett ki, hosszú oldalakra rúg ennek puszta bibliográfiája. *Tudományos munkájának elismeréseként, 1885-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, a kolozsvári egyetem pedig a bölcsészettudományok díszdoktorává választotta.* Közéleti pályafutása során volt országgyűlési képviselő, számos társadalmi egyesület vezetőségi tagja (pl. a Székely-Egyesület aktív elnöke, a Magas Fenyőfa Társaság „főfenyője” stb., kitűnő sportember is volt), több város díszpolgára stb. *Elhalmozták őt kitüntetésekkel bel- és kül-*

földön egyaránt, a francia Becsületrend tisztí keresztjét éppen úgy viselhette, mint a japán császár által adományozott „Felkelő Nap” rendjelet. Az erdő-törvény megalkotásával és főként következetes végrehajtásával, az üzemeterv szerinti erdőgazdálkodás bevezetésével, a modern magyar erdészet megteremtőjének tekinthetjük és munkája ars poeticájának tarthatjuk az egyik munkájából vett, alábbi idézetet:

„Gondolatomnak és munkásságomnak
soha meg nem szűnő tárgya
az erdő, s hazám erdészetének
jövője!”

Ma Strobl Alajos által, férfikora delén készített kitűnő mellszobra fogadja ősi alma materünk aulájában Sopronban a jövő erdőmérnökeit. Az OEE pedig róla nevezte el az 1957-ben alapított és a legrangosabb szakmai elismerésnek tekintett egyesületi kitüntetését: a Bedő Albert-emlékérmét.

Epilógus

1930-ban az Országos Erdészeti Egyesület az erdőtvény 50 éves fennállásának méltó megünneplése céljából emléktáblát avatott a december 20-án tartott, rendes évi közgyűlés keretében az egyesület Alkotmány utca 6. sz. alatti előkelő, 1886-ban épült székházában. Az épület ma is áll, a Külkereskedelmi Minisztérium egyik részlege használja. Az emléktábla azonban már nem található, így a 100 éves évforduló megünneplése során nem tudjuk annál elhelyezni az emlékezés koszorúját. Nem tudjuk az alkotók közül Bedő Albert Erdélyben levő sírján és Divaldnak, talán Pozsonyban levő sírján sem elhelyezni. Így egyedül Wagner Károlynak Budapesten, a Farkasréti temetőben levő, a háború alatt erősen megsérült, de az évforduló alkalmából az OEE által a lehetőségeknek megfelelően restauráltatott síremlékénél hajtunk fejet a nagy elődök emlékének.

I R O D A L O M: *Ajtai Sándor dr.*: Magyar erdészeti közigazgatás. Budapest, 1935. — Az OEE kiadása; *Angyal Dávid szerk.*: Tisza-évkönyv 1923. Budapest, 1923. — Athenaeum kiadás; *Bedő Albert*; *Divald Adolf* f. Erdészeti Lapok, 30. évf., 1891. Budapest, 791–792. o.; *Berend T. Iván—Szuhay Miklós*: A tőkés gazdaság története Magyarországon, 1848–1944. Budapest, 1975. — Kosuth Könyvkiadó, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó; *Bölköny József*: Magyarország kormányai, 1848–1975. Budapest, 1978. — Akadémiai Kiadó; *Csizmádia Andor—Kovács Kálmán—Asztalos László*: Magyar állam- és jogtörténet. Budapest, 1978. — Tankönyvkiadó, V.; *Erdődi (Divald) Adolf*: Közgazdasági eszmeforrások az erdészet köréből. Felolvasottat az Orsz. Magy. Gazd. Egyesület kebelében, 1865. év jún. 5-én, az erdészeti törvényjavaslat tárgyában tartott bizottmányi ülésen. Pest, 1866. — Evkönyv, Galgóczy és Kocsi nyomdája; *Fekete Zoltán*: Ünnepi beszéd az erdőtvény 50 éves fennállásának emlékére. Erdészeti Lapok, 70. évf. 1931. Budapest — 16–27. o.; *Horváth Pál*: Bevezetés az összehasonlító jogtörténet alapelemeibe. Budapest, 1979. — Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó; *Gergely András—Szász Zoltán*: Kiegészés után. Budapest, 1978. — Gondolat K. („Magyar história”-sorozat); *Király Pál*: Az Országos Erdészeti Egyesület története, 1866–1966. Budapest, 1967. — Az OEE kiadása; *Kolossváry Szabolcsné*: Ungarischer Forstverein — Magyar Erdészegylet — Országos Erdészeti Egyesület. in: Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei, III–IV. szám. Budapest, 1968. — Az OEE kiadása; *Láng Péter*: Mezőgazdasági érdekképviselet Magyarországon. Az agrárius mozgalom zászlóbontása és szervezeteinek kiépítése. in: Agrártörténeti Szemle, XIII. évfolyam, 1971. 3–4. szám, 392–407. o.; *Lesenyi Ferenc*: A magyar erdőgazdaság. in: Erdészeti Kísérletek, 1972. XXIX. kötet, 97–159. o.; *Lesenyi Ferenc*: Erdészeti szakművelődésünk és felsőbb erdészeti szakoktatásunk történelmi alapjai. Sopron, 1940. — M. kir. József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karának Könyvkiadó Alapja; *Mészáros Károly*: Az új erdőtvény a polgári magánjog és nemzetgazdasági érdekek szempontjából. Pest, 1857. — Ráth Mór kiadása; *Dr. Mihalovits János*: Magyar erdészeti jog, I. kötet. Zsolna, 1919. — Biel L. Könyvnyomdája; *Tagányi Károly*: Magyar erdészeti oklevéltár, I–II–III. kötet. Budapest, 1896. — OEE—„Pátria” kiadás; *Vágó Ödön dr.*: Az erdők védelme és jóléti szerepe a magyar jogalkotásban. Budapest, 1975. — Az Erdészeti Tudományos Intézet sokszorosítása; *Emlékirat*. Megalakulásának 40. évfordulója alkalmából kiadja az Országos Erdészeti Egyesület. Budapest, 1906. — „Pátria” kiadás.